

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA STOMATOLOGIK TERMINLARNING CHOG'ISHTIRMA TAHLILI

Qayumova Shaxnoza Qobiljonovna

Termiz davlat universiteti, f.f.b.f.d. (PhD.)

Abdusalomov Doniyor Tog'ayali o'g'li

Termiz davlat universiteti 2-kurs magistranti

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 01- November 2023 yil

Ma'qullandi: 05- November 2023 yil

Nashr qilindi: 11-November 2023 yil

KEY WORDS

termin, Sistema, tushuncha, muvofiq, amal

ABSTRACT

Terminlarni o'rganish dastlab ma'lum bir bilim sohasi mutaxassislari va olimlari tomonidan amalga oshirilgan bo'lsa, fan va texnikaning rivojlanishi bilan atamalar ommalashib bordi. 20- asrda ko'plab tilshunoslar muayyan faoliyat sohaslarining til quyi tizimlarini yaratish uchun atamalarni o'rganishdi. Xuddi shu atama turli atamalarda turli xil ma'nolarga ega bo'lishi mumkin.

"Terminologiya" va "terminosistema" kabi tushunchalarni farqlash muammosi ochiqligicha qolmoqda, tilshunos olimlar umumiy fikrga ega emaslar.

Olimlar B.N. Golovin va R.Yu. Kobrin "terminologiya" va "terminosistema" tushunchalarini sinonim deb hisoblaydi va quyidagi ta'rifni beradi: "kontseptual, leksik-semantik, so'z yasash (derivatologik) va grammatik darajalarda bir-biri bilan bog'liq bo'lgan atamalar to'plami. muayyan bilim sohasi, muammo, mavzu, ilmiy maktab va boshqalar".

[20].

Tilshunos olimlar, shuningdek, "terminologiya" atamasi polisemantik va ikkita ma'noga ega ekanligini ta'kidlaydilar:

1. terminologiya - maxsus ob'ektlarni nomlaydigan va maxsus kasbiy tushunchalarni ifodalovchi so'zlar va iboralar majmui;
2. terminologiya tilshunoslikning atamalar to'plamini, ularning grammatik tuzilishini va amal qilish qonuniyatlarini o'rganuvchi bo'limi sifatida.

[20, b. 78].

Bir qator olimlarning fikricha, har qanday terminologiya quyi tizimlar va mikrotizimlardan iborat tizimdir. B.N. Golovin "Terminologik tizimlarning turlari va ularni ajratish asoslari" [42] maqolasida terminologik tizimning quyidagi xususiyatlarini aniqlaydi:

- atamalar tizimi - kommunikativ-tematik yoki kommunikativ-situatsion vazifani birgalikda bajaradigan katta yoki kichik (son jihatdan) atamalar to'plami;
- atama tizimlarining elementlari to'g'ridan-to'g'ri (to'g'ridan-to'g'ri) yoki bilvosita (boshqa elementlar orqali) kommunikativ korrelyatsiya va tizimli ravishda bir-biri bilan va butun tizim bilan bog'liq;
- u yoki bu terminologiya tizimiga kiritilmagan birorta atama mavjud emas;
- atama tizimlari o'rtasidagi chegaralar aniqroq va unchalik aniq bo'lmagan ("loyqa") bo'lishi mumkin, atama tizimlari bir-birining ustiga chiqishi va bunday hollarda

terminlar tizimlarining kesishishlarini tashkil qilishi mumkin;

- ishlab chiqarish, texnologiya, fan, boshqaruvning alohida va turli sohalariga (sohalariga) xizmat qiluvchi terminologik tizimlar terminologik tizimni ham ifodalovchi tarmoqlararo terminologik fondni ajrata oladi; Tarmoqlararo terminologik fond tarmoq terminologik tizimlarini umumlashtirishning turli kuchli tomonlariga va ulardan turli darajadagi abstraktsiyaga ega bo'lishi mumkin.

B.N. Golovinning ta'kidlashicha, har bir atama tizimi real va ob'ektiv bo'lib, ishlab chiqarish yoki texnologiyaning hech bir tarmog'i, fan yoki boshqaruv sohasida tizimli ravishda bog'lanmagan va tartibga solinmagan atamalarning tasodifiy to'planishi yo'q, chunki har qanday nomlangan sohada narsalar va ularning belgilari o'zaro bog'liqdir. va bog'langan, tizimli ravishda tashkil etilgan; ma'lum bir bilim sohasi tushunchalari bir-biriga bog'langan va tizimli ravishda tashkil etilgan. Terminologiya tizimlidir, chunki dunyo tizimli bo'lib, u terminologiyani aks ettiradigan va xizmat qiladigan individual tomonlari va bo'limlaridir [42, p. 3].

Terminologiyaning tizimli tabiati uning ishlashi, quyidagi funktsiyalarni bajarishi bilan bog'liq:

1. bilim va tushunchalarni tartibga solish;
2. bilim, ko'nikma, texnologiyalar transferini ta'minlash;
3. ilmiy-texnikaviy axborotni tarqatish;

axborotni saqlash uchun sharoit yaratish [43].

S.V. Grinev o'zining "Terminologiyaga kirish" kitobida [44, p. 69] har qanday terminologiya tizimining eng muhim xususiyatlarini ifodalovchi mezonlar ro'yxatini belgilaydi. Shunday qilib, S.V. Grinev birinchi guruhga kiritilgan:

- tarixiy xususiyatlar, shu jumladan atama tizimining yoshi, uning kelib chiqishi haqidagi ma'lumotlar;
- yopiqlik (o'z atamaları bilan bir xil tilning boshqa terminologiyalaridan olingan atamalar o'rtasidagi munosabat).

Olim tizim atamasining "rasmiy" xususiyatlariga quyidagilarni bog'ladi:

- terminologik tizim hajmi (100 tagacha - mikroterminologiya, 1001000 mezoterminologiya, 1000 dan ortiq makroterminologiya);
- atamalarning strukturaviy tarkibi (ularning strukturaviy turlarining turlari va korrelyatsiyasi);
- atamalarning o'rtacha uzunligi (leksik — atama tarkibiga kiruvchi o'rtacha son; ramziy — atamalardagi belgilarning o'rtacha soni);
- motivatsiya, bu orqali muallif uning semantik shaffofligini nazarda tutadi;
- tizimlashtirish.

Semantik xususiyatlar guruhiga quyidagi ko'rsatkichlar kiradi:

- mavzuga aloqadorlik;
- terminologiyaning to'liqligi (undagi bo'shliqlarning yo'qligi);
- semantik yaxlitlik (terminologiyaning asosiy qismidan ajratilgan avtonom bo'laklarning yo'qligi);
- terminologiyaning konseptual izomorfizmi (omonimiya, sinonimiya, polisemiya ulushini belgilash);

- mavhumlik/konkretlik va kategorik munosabatlar (turli toifadagi tushunchalarni nomlovchi atamalar munosabatlari: ob'ektlar, jarayonlar va boshqalar);
- tuzilganlik - ierarxiyaning chuqurligi (terminologiyada ierarxik munosabatlar bilan bog'langan atamalar va sof assotsiativ munosabatlar bilan bog'langan atamalar foizi).

S.V. Grinev funksional parametrlarni nazarda tutadi, masalan: normallashtirish, umumiy qabul qilingan va terminologiyadan foydalanish. Ba'zi olimlarning fikriga ko'ra, "terminologiya" va "terminosistema" atamaning "ong" darajasida farq qiladigan ikkita tushunchadir. Dastlab atamalar tizimi o'z-o'zidan rivojlandi. Bu masalani o'rganish ongli tus olgan va unga tilshunos olimlar qo'shilgandan so'ng terminologik o'qitish alohida bilim sohasiga aylandi [25, b. 8].

Tadqiqotimizda biz mahalliy tilshunos V.M.ning "termin tizimi" talqiniga amal qilamiz. Leychik. V.M. Leychik o'zining "Terminning optimal uzunligi va optimal tuzilishi" maqolasida ta'kidlaydiki, har xil turdagi atamalar to'plamining xususiyatlari bir bilim sohasi tushunchalarini ifodalovchi atamalarning bir-biri bilan bog'lanishi va ularning tushunchalar tizimiga bog'liqligi bilan belgilanadi. bu sohadan. Shunday qilib, olim terminologiyaga o'z-o'zidan paydo bo'lgan atamalar yig'indisi sifatida ta'rif beradi va bilimlar rivojlanishi bilan ularni hech qanday nazariya yoki tushuncha birlashtirmaydi. Ular, qoida tariqasida, to'liq emas, ya'ni. ma'lum bir sohaning barcha tushunchalarini ifoda etmaslik yoki bu tushunchalarni etarli darajada ifoda etmaslik.

Terminologik tizim, V.M. Leychika - bir nazariya (kontseptsiya) asosida shakllanadigan atamalar yig'indisi va atamalar o'zaro bog'liqligi tushunchalar bog'liqligini aks ettiradi.

fan yoki texnologiyaning muayyan sohasi. Tilshunos, shuningdek, tizim atamasi o'z-o'zidan shakllangan terminologiyaga ongli ravishda aralashuv natijasida shakllanganligini ta'kidlaydi, ya'ni. terminologik tizim bilim va faoliyatning eng yangi sohalarida amalga oshadi [45, p. 63].

Hozirgi vaqtda atama tizimi shunchaki tushunchalar tizimini emas, balki ma'lum bir nazariyaning tushunchalar tizimini aks ettiradi va printsipial jihatdan bir nechta ekvivalent nazariyalarning va shunga mos ravishda bir nechta atama tizimlarining birgalikda mavjudligini inkor etib bo'lmaydi. bitta maxsus maydonga mumkin [24, p. 101].

N.S. Sharafutdinova o'z maqolasida ta'kidlaganidek, so'nggi paytgacha terminologiya deganda "ma'lum bir bilim sohasidagi atamalarning tizimli tashkil etilishi" tushuniladi. Biroq, so'nggi o'n yilliklarda "terminal tizim" atamasi nisbatan tez-tez ishlatilmoqda "terminologiya" [46, b. 168]. So'nggi o'n yilliklarda turli xil bilim sohalar va turli tillarning terminologik tizimlari batafsil o'rganildi: S.V. Grinev (1990) [29], L.V. Ivina (2003) [47], T.A. Kudinova (2006) [48], N.V. Vinogradova (2003) [49], O.A. Matveeva (2013) [50], N.N. Gorbunova (2014) [51], M.M. Moskaleva (1998) [52], A.V. Maitova (2008) [53], T.A. Sytnikova (2010) [54] va boshqalar.

"Terminologiya" kitobida va Terminologik tizimlari " (Terminologiya va terminologik tizimlar) tibbiy informatika sohasining terminologiyasi va terminologik tizimini ikki xil hodisa sifatida o'rganadi [55].

o'rganish va bu tushunchalarni farqlash bo'yicha yana bir tadqiqot ishi olimlar N. F.De Keyzer , A. Abu - Xanna va J. H. M. Zwetsloot - Shonk . Mualliflar turli atamalar to'plami o'rtasidagi munosabatlar diagrammasini taqdim etdilar [56].

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ахмедова Ш. М., Каюмова Ш. К. ТЕСТИРОВАНИЕ КАК ОДНА ИЗ ФОРМ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ //Вестник современной науки. – 2016. – №. 3-2. – С. 61-64.
2. Каюмова Ш. К., Хушвактова Х. С. ГЛОБАЛИЗАЦИЯ И МОЛОДЁЖЬ УЗБЕКИСТАНА //Стратегические ориентиры инновационного развития АПК в современных экономических условиях. – 2016. – С. 524-526.
3. Мардонова Р. О., Каюмова Ш. К. СРАВНЕНИЕ ВИДО-ВРЕМЕННЫХ ФОРМ ГЛАГОЛА И СЛУЧАЕВ ИХ УПОТРЕБЛЕНИЯ В СОВРЕМЕННОМ АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ //Вестник современной науки. – 2016. – №. 6-1. – С. 101-104.
4. КАЮМОВА Ш. К., АБДУЛЛАЕВ А. Б. У. ВАЖНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ АУДИТОРНЫХ ЗАНЯТИЙ //Развитие и актуальные вопросы современной науки. – 2018. – №. 3. – С. 53-57.

INNOVATIVE
ACADEMY